

МІЖНАРОДНИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ “ЄГИПЕТ ТА КРАЇНИ БЛИЗЬКОГО СХОДУ:

III тис. до н.е. – I тис. н.е.”

(м. КИЇВ, 4–5 жовтня 2011 р.).

Інститутом сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України і кафедрою історії Стародавнього світу та середніх віків Київського національного університету імені Тараса Шевченка було проведено Міжнародний круглий стіл “Єгипет та країни Близького Сходу: III тис. до н.е. – I тис. н.е.”. Організаторами конференції виступили В.В. Ставнюк (завідуючий кафедрою історії Стародавнього світу та середніх віків КНУ імені Тараса Шевченка), проф. Е.Ю. Кормишева (завідуюча сектором спеціальних історичних досліджень відділу історії Сходу Інституту сходознавства РАН, директор Навчально-наукового центру єгиптології ім. В.С. Голенищева РДГУ), Ю.О. Гоман (доцент, заступник декана історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка) та М.О. Тарасенко (с.н.с. Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України).

Круглий стіл став продовженням серії міжнародних наукових конференцій під назвами “Культурна спадщина Єгипту та християнський Схід” і “Єгипет та країни Близького Сходу: III тис. до н.е. – I тис. н.е.” (“Cultural heritage of Egypt and Christian Orient”, “Egypt and Near Eastern countries: III mil. B.C. – I mil. A.C.”), організаторами яких були Інститут сходознавства РАН, Навчально-науковий центр єгиптології ім. В.С. Голенищева Російського державного гуманітарного університету (<http://fi.rsub.ru/section.html?id=3186>) та Свято-Тихонівський православний гуманітарний університет. Неодмінним організатором цих подій є проф. Е.Ю. Кормишева. З 2000-го по 2007 рік сім з цих конференцій мали місцем проведення Москву та об’єднали єгиптологів, мероїстів, коптологів та фахівців з історії Стародавнього Сходу як Росії (Москва, Санкт-Петербург) й України (Київ), так і Західної Європи (Франція, Німеччина, Італія) і Єгипту, швидко набувши міжнародного визнання. З боку України учасниками конференцій цього періоду її історії були ст. наукові

співробітники відділу Класичного Сходу Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України О.О. Романова (2002 р.) та М.О. Тарасенко (2001–2007 рр.) [Древний Египет 2001; Культурное наследие 2002, 2004].

З 2008 року наукова конференція вийшла за межі кордонів Росії. У 2008 році її було проведено в трьох містах Арабської Республіки Єгипет – Каїрі, Асуані й Луксорі (28 жовтня – 4 листопада) [Международная конференция 2008; Cultural Heritage 2010]. Співорганізатором став Єгипетсько-Російський університет у Каїрі. Цього разу форум набув максимальної масштабності, об’єднавши фахівців не тільки з давньої історії, а й з інших періодів історії регіону до сучасності включно. Відтак конференція дістала назву “Культурні традиції Єгипту й Сходу: від давнини до глобалізації”. Всього в ній взяло участь 88 науковців, у їхньому числі – 24 фахівці з давньої історії. Україну репрезентували наукові співробітники Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України М.О. Тарасенко та Г.В. Вертієнко (відділ Євразійського степу).

У 2010 році конференцію (колоквіум) було проведено в м. Орлеан (Франція) (30 серпня – 2 вересня) [Cultural Heritage 2011]. Вона дістала назву Colloque “L’Égypte et ses voisins moyen-orientaux (3000 av. – 1000 ap. n. ère)” і була проведена на базі єгиптологічної Асоціації “Сонячний диск” (Association Soleil Ailé) та Музею образотворчих мистецтв Орлеана (Musée des Beaux-Arts) (http://assa.asso.fr/?page_id=141). У рамках роботи конференції відбулося відвідування музею Лувр (Париж). Організатором цього форуму була д-р Даніель Мішо-Коломбо, директор Association Soleil Ailé. Всього в роботі колоквіуму взяли участь 28 науковців – фахівців з Росії, України, Франції, Італії та Єгипту. У їхньому числі – проф. С. Фантусаті (Рим), проф. М. Фарід (Хелуан), проф. О. Ель Агузі (Каїр), проф.

Н. Гілу (Монпельє), проф. К. Тронеке (Страсбург). Представниками України були наукові співробітники Інституту сходознавства Г.В. Вертієнко та М.О. Тарасенко.

Нарешті у 2011 році конференцію (Міжнародний науковий круглий стіл) було проведено в м. Києві (<http://oriental-studies.org.ua/index.php?news=4162>; http://histans.com/News/20111017190920/20111017190920_1.pdf). Круглий стіл пройшов 4–5 жовтня на історичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У роботі взяли участь 12 вчених з Росії, України та Франції. Вітальні слова учасникам форуму було проголошено деканом історичного факультету, членом-кореспондентом НАН України проф. В.Ф. Колесником і завідувачим кафедрою історії Стародавнього світу та середніх віків проф. В.В. Ставнюком.

У перший день роботи, 4 жовтня, було проголошено такі доповіді: *Д. Мішо-Колмбо* (Danièle Michaux-Colombot, Асоціація “Сонячний диск”, Музей образотворчих мистецтв, Орлеан, Франція) виступила з доповіддю “*Якими є обов’язки ʒrw?*”, у якій вона проаналізувала значення та обов’язки носіїв титулу ʒrw, а також їхню еволюцію з доби Старого (VI династія) до Нового царства, коли цей титул зникає. Проф. *А.Є. Демидчик* (Новосибірський державний університет, Росія) надіслав доповідь «*Про час створення давньоєгипетського навчального посібника “Кеміт”*», у якій він, розвиваючи ідею О.Д. Берлева, дає появу навчального посібника єгипетських писців “Кеміт” часом Першого перехідного періоду (IX–X “Герacleopolський” династії). Проф. *С.Я. Берзіна* (Державний музей східного мистецтва, Москва) у доповіді “*Ахеменідська печатка з ім’ям Арсака, сина Атаіабаушата*” запропонувала дослідження давньоіранської циліндричної печаті з Британського музею, яку вона атрибує як виріб єгипетського майстра, призначений для ахеменідського сатрапа Єгипту V ст. до н.е. *А. Петігні, А.-Р. Касте* (Amaury Petigny, Anne-Renee Castex, Вища школа практичних досліджень, Сорбонна, Париж, Франція) виступили з доповіддю “*Ассирійські кампанії в Єгипті у VII ст. до н.е.: перехресні історіографічні підходи*”, в якій проаналізовано погляди

єгиптологів і ассириологів різних часів і течій (расизм, марксизм, геополітичний чи інтернаціоналістичний аналізи тощо) на завойовницькі кампанії ассирійських царів проти Єгипту у VII ст. до н.е., зокрема в контексті уявлень про внутрішні причини поразки єгиптян і мотивації ассирійців. *А.Л. Зелінський* (Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАНУ, Київ) у доповіді “*Стела Сематуї-Тэфнахта і гробниця Петосіріса – протест чи необхідність?*” звернув увагу на особливості тексту й оформлення двох пам’яток початку правління династії Птоломеїв у Єгипті – стели Сематуї-Тэфнахта і гробниці Петосіріса. У першому випадку в тексті царем названо герacleopolське божество Херішефа, а у другому випадку розпис стін певних частин гробниці повторює образотворчу традицію Старого царства, яку пов’язують з відтворенням т.зв. “світу Двійника” (за А.О. Большаковим). На думку доповідача, ці особливості були безпосереднім наслідком нестабільності політичного становища у державі та сумнівів представників єгипетської еліти в легітимності царської влади нових правителів Єгипту і можливості виконання ними їхніх сакральних обов’язків. У заявленій *І.А. Ладініним* (Московський державний університет ім. М. Ломоносова, Росія) доповіді «*Август і бог Хор: деякі особливості культу імператорів в Єгипті*» на матеріалі деяких пам’яток принципату Августа з Єгипту було показано високу роль ототожнення принцепсу з божеством, а не його обоження в особистій, приватній якості в його культі у Єгипті. На думку доповідача, така особливість культу, з одного боку, добре співвідноситься з високою роллю «обожнених абстрацій» (за С.М. Штаерманом; вшанування Імперія Августа, Вікторії Августа) в його римській пропаганді; з другого боку, з нею узгоджується єгипетська титулатура, в якій на нього переносились епітети бога Хора, сина Осіріса й Ісиди. Подібна титулатура, по суті, була не стільки ототожненням Августа з Хором, скільки наданням Хору царського статусу *замість* Августа, тим самим відображаючи опозиційність його влади єгипетському середовищу.

У другий день роботи круглого столу, 5 жовтня, були проголошені такі доповіді. *Б. Арк’є* (Bernard Arquier, Університет

Монпельє, Франція) розповів про “Зоряний годинник Месехті” – тобто про малянок унікального діагонального зоряного годинника, що був намальований на кришці внутрішнього саркофага номарха Асьюта Месехті (S1C) доби Середнього царства. Проф. *Н. Гілу* (Nadine Guilhou, Університет Монпельє, Франція) виступила з доповіддю “Обряди захисту тіла: віньєтки 182-ї глави Книги мертвих Мутхетепет”, у якій звернула увагу на іконографію віньєтки 182-ї глави Книги мертвих у рLondon BM EA 10010 Нового царства, витоки якої вона вбачає в сюжеті т.зв. “магічних ножів” Середнього царства із зображенням різноманітних апотропаїчних істот. *К.Ю. Масалова* (аспірантка Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАНУ, Київ) проголосила доповідь “Віньєтка з яциком для каноп та чотирма синами Хора 17-ї глави Книги мертвих у Птолемеївський період”, у якій зробила іконографічний та семантичний аналіз однієї з віньєток 17-ї глави Книги мертвих часу правління династії Птолемеїв (332–30 рр. до н.е.). На думку доповідачки, ця сцена відображає уявлення стародавніх єгиптян про організацію простору, і навіть диспозиції богів у ній обиралися з його урахуванням. *М.О. Тарасенко* (Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАНУ, Київ) у доповіді “Віньєтки 17-ї глави Книги мертвих за XVIII династії” подав аналіз іконографії 6 відомих сувоїв Книги мертвих XVIII династії, що містять ілюстрації 17-ї глави, та виділив особливості ілюстрування глави, характерні для цього періоду. Проф. *Е.Ю. Кормишева* (Інститут сходознавства РАН, Москва) у доповіді «Дослідження Російської археологічної

експедиції Інституту сходознавства РАН у Єгипті та Судані у 2010 році» розповіла про польові археологічні розвідки російських археологів на східному некрополі Гізи доби Старого царства, де було відкрито дві «забуті» гробниці єгипетських вельмож, та в Абу-Ертейлі (Північний Судан, Російсько-італійська археологічна експедиція). Поза основною програмою круглого столу була також заслухана доповідь проф. Київського національного університету імені Тараса Шевченка *К.М. Тищенка*, присвячена історії формування мовної мапи Північної Європи. Організатори круглого столу надзвичайно вдячні *К.М. Тищенкові* за люб’язну допомогу в перекладі доповідей та дискусій французькою мовою.

Для учасників конференції були організовані прийом у радника з культури Посольства Франції в Україні п. Анн Дюрюфле (Anne Duruflé), а також культурна програма, що включала в себе відвідання Музею історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Музею мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків, Історико-культурного заповідника “Києво-Печерська лавра” та Музею історичних коштовностей Національного музею історії України.

За матеріалами роботи круглого столу планується видання збірника статей, який стане 7 випуском відповідної серії публікацій [Культурное наследие 2002, 2004; Cultural Heritage 2006, 2007, 2010, 2011]. Отже, можна констатувати, що перша в історії сучасної України фахова єгиптологічна міжнародна наукова конференція відбулася цілком успішно.

М.О. Тарасенко

ЛІТЕРАТУРА

Древний Египет и христианство (к 2000-летию христианства). Материалы научной конференции, 26.11.2001 – 29.11.2001. Москва, 2001.

Культурное наследие Египта и Христианский Восток. (Материалы международных научных конференций) / Под ред. Э.Е. Кормышевой. Вып. 1. Москва, 2002.

Культурное наследие Египта и Христианский Восток. (Материалы международных научных конференций) / Под ред. Э.Е. Кормышевой. Вып. 2. Москва, 2004.

Международная конференция “Культурные традиции Египта и Востока: от древности к глобализации”, Арабская Республика Египет (Каир – Асуан – Луксор, 28 октября – 4 ноября 2008 г.). Москва, 2008.

Cultural Heritage of Egypt and Christian Orient / Ed. by E. Kormysheva. Vol. 3. Moscow, 2006.

Cultural Heritage of Egypt and Christian Orient / Ed. by E. Kormysheva. Vol. 4. Moscow, 2007.

Cultural Heritage of Egypt and Christian Orient / Ed. by E. Kormysheva. Vol. 5. Moscow, 2010.

Cultural Heritage of Egypt and Christian Orient / Ed. by E. Kormysheva, D. Michaux-Colombot, E. Fantusati. Vol. 6. Moscow – Orlean – Roma, 2011.